

FRA MIN BARNDOMSEGN I GRØNLAND

Af G. N. Bugge

Tværs over Danmarksstrædet midt imellem Island og Grønland går flyvemaskinen støt og sikkert. Vi nærmer os Grønlands østkyst for derefter at dreje syd på imod Kap Farvel. Passagermaskinen foretager nemlig samtidig en isrekognoscering, derfor denne rute. Vi ser igennem huller i skyerne kun hav og nu og da et isbjerg. Men Grønlands østkyst kan vi ikke se, der ligger tågen tæt. Vi nærmer os Kap Farvelområdet. Vi ser glimtvis land, øde skær og vilde bjerge. Syd for Kap Farvel sættes kursen imod nord, tågen letter, og hele den mægtige Julianehåbsbugt ligger under os i strålende sol. Et sjældent syn. Imod øst Kap Farvel og Nanortalik med sylespidse fjelde, og mod nord fortøner havbugten sig med en blålig bræmme af fjerne fjelde med indlandsisen som baggrund, der mod vest slutter med det mørke og dystre Nunarsuit – Kap Desolation –, som både for skibsfarten og nu for flyvetjenesten har så sørgelige minder. Over hele bugten ligger der spredt is; det vil sige, skibe kan sejle her uden vanskeligheder, dog inde mod land ser man alligevel en isbræmme; kun det erfarne øje kan bedømme issituationen. Men bag is og skærgårde ligger lune fjorde med grønne dale, hvor der er godt at bo, dalstrøg, der fra de ældste tider har fristet mennesker til på trods af is og tåge at tage landet i besiddelse både øst fra, syd fra og nord fra.

For mig var synet af denne mægtige bugt særlig betagende. Her havde jeg som dreng sammen med mine forældre¹ gennemrejst hele denne strækning fra Nanortalik til nord for Nunarssuit i konebåd – en spinkel skindbåd med en styrer, seks roersker og en kajakmand, og nu fløj vi let og elegant hen over det hele, og i løbet af minutter gled vi ind over skær imod Narssarsuaq, der ligger i bunden af Skovfjorden.

I et glimt så vi Julianehåb i aftensol, og jeg kunne kende flere af husene, de gamle huse ved havnen, Dansk Røde Kors' børnehjem, der lå på et lille næs ved den store sø, og længere inde også ved søen lå det maleriske, helt moderne bykvarter.

¹ *Konrad Bugge*, f. 14. 11. 1862, d. 3. 7. 1937. Fra 1885 volontør og i 1893 assistent ved Julianehåb, Frederikshåb, Julianehåb, Nanortalik og i 1903 kolonibestyrer ved Godthåb, 1905–06 ved Frederikshåb og atter ved Godthåb 1907–1922. Gift 1890 med Hedevig Bugge, f. Clausen, f. 27. 2. 1873. d. 13. 12. 1937.

Vi landede i Narssarssuaq. Vi var i Grønland. Og dog følte man sig ikke helt i Grønland. Det virkede lidt forstemmende at se disse mer eller mindre ødelagte rester af tidligere amerikansk aktivitet. Jeg tænkte uvilkårligt på, hvor vidunderligt her måtte have været før i tiden. Den mægtige slette, deraf navnet, som betyder „den store slette“, med den dejlige elv, der snoede sig gennem landskabet. Sejladsen gennem den skønne Skovfjord var dog heldigvis meget betagende i den smukke sommernat.

Om morgenen, da vi kom til Julianehåb, følte jeg det, som jeg var kommet hjem. Et par timer efter måtte jeg imidlertid fortsætte til Nanortalik, som var min rejses første mål. Efter 7 timers sejlads var vi i Nanortalik. Det gik meget hurtigt, da der kun var spredt is.

I gamle dage foregik denne tur med konebåd, og for at skyde genvej blev båden båret over en smal landtange, hvorover besætning og passagerer måtte bære også kajak, telte, sengetøj og anden bagage. På turen til Nanortalik passerede vi den store bræfyldte ø Semerssoq med takkede fjeldtoppe op i 1300 meters højde, et vildt og utilgængeligt landskab.

Ud for denne ø var jeg for mange år siden på rejse med konebåd fra missionsstationen Igdlorpait også til Nanortalik. Der var en del is, og pludselig blev der revet en stor flænge i konebådens bund. En lumsk isfod, den undersøiske del af en isflage, havde på denne brutale måde brat standset vor rejse. Besætningen prøvede uden held på at stoppe det store hul til med en spækside, men det var håbløst. Konebåden tog vand og sank, og vi måtte alle skyndsomt op på den formastelige isflage, som var skyld i det hele.

Her sad vi alle, min mor med to småbørn foruden besætningen. Styreren var ganske ulykkelig og gemte sit hoved i en angmagssætpose. Heldigvis havde man altid på konebådsrejser en kajakmand med for alle tilfældes skyld, han gjorde det eneste fornuftige hurtigst muligt at ro til Nanortalik for at skaffe hjælp. Og her drev vi så rundt i ca. tre angstfulde timer på en isflage, hvis bevægelser vi ikke havde spor af herredømme over. En meget farlig situation. Endelig kom undsætningen med min far, som ekspres havde sørget for at få en konebåd afsted.

Nanortalik har udviklet sig til ukendelighed. Der er nu et hypermoderne elektricitetsværk, sygehus, stor skole, børnehave og brugsforening. Endnu findes dog heldigvis en del af de hyggelige, gamle og meget karakteristiske bygninger fra kolonitiden, dengang der kun boede én dansk familie ved stedet. Den gamle bestyrerbolig, som forlængst er kasseret som bolig, lå der endnu med de tilstødende bygninger, proviantbod og mandskabshus, som nu er telegrafstation, bageri og gedestald. Det var i denne bestyrerbolig, at mit hjem var. Her oplevede jeg som dreng at se en østgrønlænder, der var kommet den meget lange og besværlige vej fra østkysten for

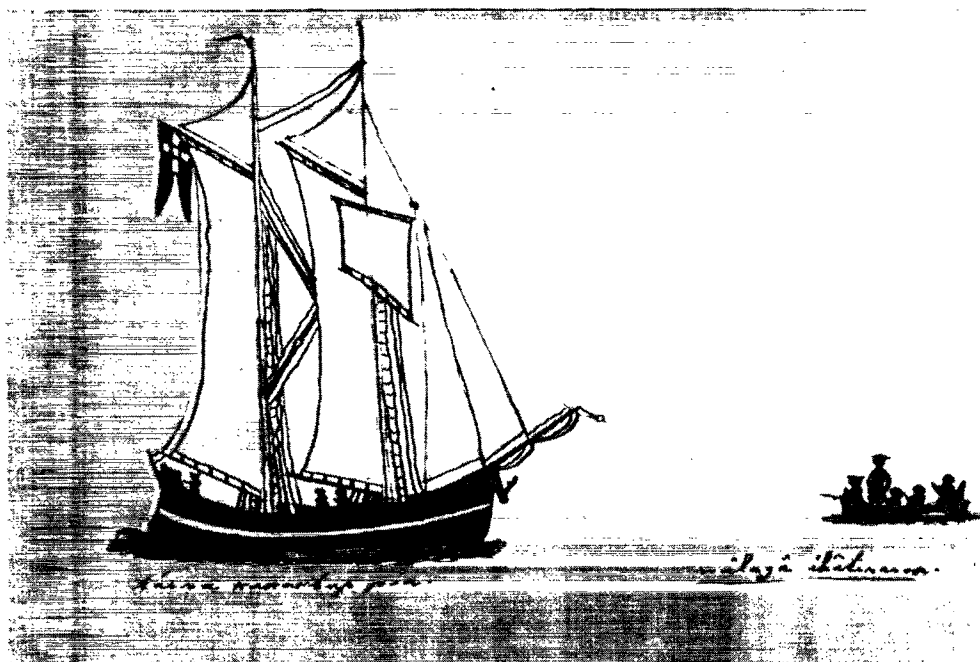
at handle. Han kom ind i vor lille spisestue, hvor han pludselig opdagede spejlet i den gammeldags buffet. Han veg tilbage og udtrykte højlydt sin bestyrtelse ved dette syn. Han troede, at spejlet var et stykke is, der var sat på højkant.

Ved århundredskiftet foregik der nemlig en ikke ubetydelig indvandring af østgrønlændere til Frederiksdal og Nanortalik distriktet, en indvandring, der lige til i dag har sat sit præg på befolkningen. Der bor i dag mange, hvis forældre har levet i Østgrønland under forhold, som man i den største del af Vestgrønland skal over 200 år tilbage i tiden for at finde magen til.

Jeg fik talt med flere grønløndere. De gamle havde jeg leget med som dreng. Mødet var meget hjerteligt, da de blev klar over, hvem jeg var, og ikke mindst fordi jeg kunne tale noget grønlandsk, det glemmer man ikke så let, når man har kunnet tale det som barn. Jeg talte bl. a. med den gamle Mathilde, der var søster til den forlængst afdøde grønlandske nationaldigter Henrik Lund. Hun er nu over 80, men rask og rørig. Hun bor i sin fars hus, i hvis hjem der dengang opholdt sig en grønlønderinde fra østkysten, som nu må være omkring 85 år, nøjagtig fødselsdato kan af gode grunde ikke opgives fra den tid. Tilfældet ville, at jeg netop i sommer traf denne kvinde i Kungmiut i Angmagssalik distriktet. Skæbnen havde ført hende tilbage til hendes gamle hjem.

I Nanortalik boede jeg hos pastor Karl Chemnitz, i hvis hyggelige hjem jeg traf hans fætter, som var fåreholder ved den tidligere hernhuttiske missionsstation ved Igdlorpait en halv snes kilometer nord for Nanortalik. Ham viste jeg en lille morsom billedbog, som min far i 1899 havde fået tilsendt fra den tyske missionær i Igdlorpait. Denne bog indeholdt de sirligste, måske noget ubehjælpssomme, akvareller, som den enarmede gedehyrde Isak havde tegnet og malet med sin venstre hånd. Billederne forestillede forskellige scener fra det daglige liv ved stedet med konebåde, kajakker, telte, redskaber og fangststyr som hovedmotiver, og han havde dertil knyttet sin egen tekst på grønlandsk. På sin måde et lille interessant kulturminde fra en svunden tid. Bogen var fremlagt på den grønlandske udstilling i 1921, hvor desværre et par af bladene var blevet fjernet. Hvor ville det være dejligt, hvis de kom tilbage.

Fåreholder Bent Chemnitz, som er en gammel mand, kunne godt fra sin barndom huske Isak og fortalte flere træk fra hans liv, også fra selve hernhuttiden, som danner et interessant afsnit i grønlandsk missions- og kulturhistorie. Det var noget af et held at træffe en mand, der havde kendt denne forlængst afdøde og lidet kendte kunstner, som iøvrigt fortjente at blive kendt. Der er i denne artikel gengivet to af hans tegninger. Den ene viser lægen fra Julianehåb (K'AK'ORTOK) på rejse i sin konebåd. Læg mærke til det flotte splitflag og årerne, som var maledes røde som tegn på,

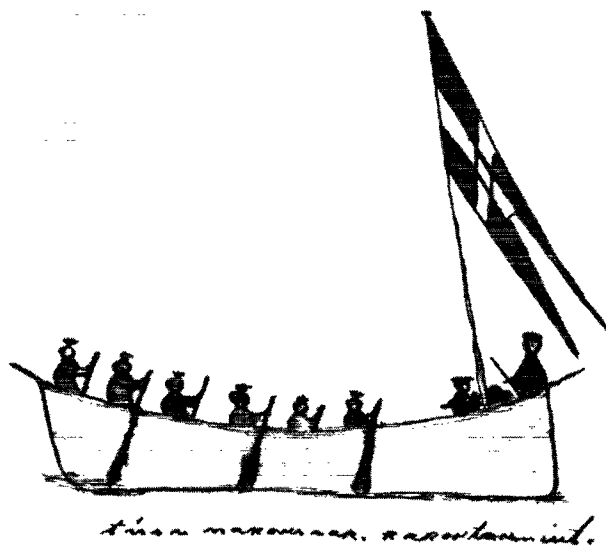

*Fra den lamme gedehyrde Isaks bog 1899.
Billedet viser transportfartøjet, galeasen »Emma«, der var stationeret ved Julianehåb,
og Isak har her skildret, hvordan kaptajnen lader sig sætte i land.*

at det var en værdig embedsmand, der var på rejse. Det andet billede viser transportfartøjet, galeasen EMMA, der var stationeret i Julianehåb.

Ved Nanortalik fik jeg også lejlighed til at tale med børnene, der spillede langbold på skolens sportsplads. Da jeg var færdig med at fotografere dem, de havde som regel ikke noget større ønske end at blive fotograferede, fik jeg hele flokken med mig, og det endte med, at vi alle satte os ned på fjeldet. Jeg spurgte dem nu om, hvem de troede, jeg egentlig var. Det vidste de ikke. Herefter begyndte jeg så med mit noget begrænsede ordforråd at fortælle dem, at jeg også havde tilbragt min barndom her. Jeg fortalte om tre bjørne, moder med to unger, som var blevet skudt lige udfor kysten, og om en anden gang, hvor jeg havde set en isbjørn stå på en isflage nogle få meter fra stranden, og om manden jeg havde set, hvis ansigt var blevet skamferet af en bjørnelab, da han ville flygte, men som alligevel til sidst havde fået ram på bjørnen.

Børnene var levende interesserede. Når jeg ikke altid kunne finde det rigtige grønlandske ord, gav jeg det på dansk, hvorefter de omgående gav mig det tilbage på grønlandsk. Da en af drengene var lidt urolig, tyssede de andre på ham, da det var „så skønt“ at høre. Det var en oplevelse for mig på denne måde at få kontakt med

*Isaks akvarel af konebåden fra Julianehåb med lægen ombord.
Den grønlandske tekst betyder: Dette er lægen fra Julianehåb.*

børnene. Min opgave var iøvrigt på Dansk Røde Kors' vegne at føre orienterende forhandling om eventuel oprettelse af et børnehjem – Hans Egedes børnehjem – i Nanortalik, en opgave, som befolkningen meget gerne ser gennemført.

Rejsen tilbage til Julianehåb foregik med politiets fine ny båd NUKIK, det betyder kræfter. Bådebygger E. Pedersen fra Bogense var med, og han kunne med rette være stolt af denne dejlige båd, som han selv havde bygget. Den gik fint igennem isen, og selv om den til tider fik nogle drøje knubs, så hele skibet rystede, forsikrede han trøstende sin kone, at hun ikke behøvede at være bange. Han vidste, at den kunne tåle det, han havde jo selv bygget den.

I Sydprøven, der ligger nogenlunde midtvejs mellem Nanortalik og Julianehåb, måtte vi om aftenen gå i havn på grund af tåge og is. Jeg gik i land og tog mig en tur op igennem udstedet. Jeg hilste til højre og venstre på dansk og grønlandsk. Her traf jeg en ældre kvinde, der kom hen til mig og på rivende grønlandsk forklarede mig, at hun ikke generede sig spor ved at tale med danskere. Da vi havde gået lidt sammen, spurgte hun mig, om jeg ville besøge hende, og det ville jeg naturligvis gerne, nu da vi var kommet i snak. Da jeg havde siddet hos hende nogen tid og havde fået alt at vide om hendes børn og børnebørn, hun er nu 74 år, skulle jeg se

at komme ned til båden igen. Hun foreslog selv at følge mig på vej, og det protesterede jeg ikke imod. Da vi gik ned ad vejen, fortalte hun dem, vi traf, at hun var blevet gode venner med en dansker og sagde ovenikøbet til nogle, at det var, ligesom hun havde fået en mand. Fortroligt fortalte hun mig til sidst, at dengang hun var ung, var der mange danskere, der havde sat særlig pris på hende. Så fik jeg det at vide. Vor tur sluttede med, at jeg mødte den elskværdige bådebygger og hans kone, der netop skulle til at bese den ny skole, og det fik jeg også lyst til. Min ny veninde så noget skuffet ud over, at jeg nu måtte svingte hende.

Skolen var meget interessant at bese med de fineste sløjdlokaler, man kunne tænke sig. Da jeg spurgte, hvordan det gik med danskundervisningen, der i visse klasser foregår udelukkende på dansk, svarede læreren, at børnene var meget glade over at lære dansk og faktisk lærenemme. Men da der i Sydprøven kun er ganske få bosiddende danskere, havde børnene udenfor skoletiden ikke den samme mulighed for at anvende det lærte som i de byer, hvor der var mange dansktalende. Og det var selvfølgelig et handicap.

I Julianehåb havde man indtryk af, at børnene kunne tale noget bedre dansk, de havde nemlig i højere grad mulighed for i det daglige udenfor skoletiden at anvende sproget. På Dansk Røde Kors' børnehjem, hvor jeg opholdt mig i flere dage, mærkede jeg, at de faktisk alle forstod en hel del dansk, men de var måske lidt tilbageholdende med at tale det, særlig når de mærkede, at man kunne noget grønlandsk. Forstanderinden, frk. Gerda Chemnitz, taler meget dansk til dem, selv om hun, som er født i Grønland, behersker det grønlandske sprog, men assistenterne taler udelukkende dansk, og leg med de små og hjælp til lektielæsning foregår på dansk, en værdifuld støtte for deres danske sprog, som de på så udmærket måde lærer i skolen. Det samme kan siges om børnene på det store børnesanatorium i Julianehåb, som drives af Foreningen til Hjælp for grønlandske Børn, og som ifjor blev udvidet og moderniseret på forbilledlig måde. Javist, børnene på disse to hjem har det fortrinligt. Begge hjem er fuldt belagt.

Dansk Røde Kors' børnehjem ligger som allerede omtalt ved den store sø, som jeg daglig havde udsigt til. Over denne sø måtte min far i sin tid foretage en hjælpeaktion i anledning af skruebarkskibet HVIDBJØRNEN's forlis ved Nunarssuit i april 1895. Storisen lå på det tidspunkt så tæt pakket i fjorden, at den eneste udvej var at bære konebåden samt telte, proviant og anden bagage over den ca. 3 km lange, islagte sø og yderligere 3 km over et fjeldområde, før konebåden kunne sættes i vandet i en anden fjord, der var isfri. Derfra blev der så på normal vis roet til Qagssimiut, der ligger ca. 70 km vestpå, og her blev de reddede passagerer afhentede til Julianehåb. Atter en bekræftelse på, hvor fortrinlig et lille fartøj som konebåden i

virkeligheden er. Et fartøj, der i den grad på en hidtil uovertruffen måde er tilpasset naturforholdene. Det samme gælder iøvrigt i lige så høj grad kajakken.

I Julianehåb genså jeg blandt de gamle bygninger ved det lille torv, hvor der nu er et springvand, det hus, hvor jeg i sin tid boede, og hvorfra jeg hver dag ved middagstid med undren så forstanderskabets formand ledsage en grønlænder på „gårdtur“. Han var blevet sat i forvaring, da han i hidsighed havde myrdet sin kone. Hvorlænge forvaringen varede, kan jeg ikke erindre.

Da der ikke var plads i den Catalina, som jeg skulle have været videre med til Godthåb, kunne jeg med tak tage imod en indbydelse fra distriktslæge J. Gerdes, der med lægebåden skulle ud i distriktet for at foretage poliovaccination. Det er altid interessant at komme ud til de mere uberørte steder.

Rejsen foregik med lægevæsenets udmærkede motorbåd „Henrik Deichmann“. Atter kan jeg ikke lade være med at lade tankerne gå tilbage i tiden. Båden er nemlig opkaldt efter distriktslæge Deichmann, der i begyndelsen af dette århundrede var læge ved Julianehåb. Jeg rejste sammen med ham til Danmark i 1910. Det var ham, der havde stillet forslag om, at lægen i stedet for at rejse med konebåd skulle have en motorbåd; men dette blev afslået, det var unødvendigt, ligesom man sandsynligvis ikke mente, at en motorbåd kunne klare sig i storisen. Men hvad gjorde dr. Deichmann, han anskaffede sig ganske simpelt selv en motorbåd; så var det spørgsmål klaret. Senere fik lægevæsenet selvfølgelig sin egen motorbåd, det var i høj grad påkrævet. Noget tilsvarende gjorde han, da han ansøgte om at få udsendt en sygeplejerske til sygehuset; hende måtte han i første omgang ansætte for egen regning. Det er derfor ikke så underligt, at Julianehåbs lægebåd er opkaldt efter ham.

Vi besøgte først en lille boplads, som var delvis nedlagt. Det viste sig nemlig, at der kun var én mand, som boede der, han kom så ned til stranden og fik sit sukker. Det næste sted, vi besøgte, var Qagssimiut, et udsted med et par hundrede mennesker, så der var noget at gøre for læge og sygeplejerske. På vejen tilbage anløb vi det skønne Narssaq der som bekendt er en større by med en rejefabrik og de dermed følgende sociale problemer. Forsorgsudvalgets formand, en grønlænderinde, der taler fortrinligt dansk, fremhævede den meget store betydning, det ville have for byen, hvis de snart fik en vuggestue. Der var nemlig mange kvinder i byen, der gerne ville have arbejde på fabrikken, hvis de blot kunne få deres børn passet på en forsvarlig måde. Det ville i realiteten betyde, at de til en vis grad ville undgå den store midlertidige tilflytning af kvindelig arbejdskraft.

Turen gik nu tilbage til Julianehåb, hvorfra jeg et par dage efter tog med en Catalina til Godthåb. Rejsen varede præcis 3 timer.

For nøjagtig 60 år siden, da min far blev udnævnt til kolonibestyrer i Godthåb, foretog vi den samme rejse med galeasen EMMA, en båd, der kun havde sejlfø-

ring, ingen motor. Vi var en måned om at nå Godthåb, Grønlands hovedstad og kulturcentrum. Her var seminarium, hvor undervisningen endnu foregik i provsteboligens stueetage, den store seminariebygning blev først opført i 1905, her var et bogtrykkeri, hvorfra „Atuagagdliutit“, Grønlands avis, udkom en gang om året, og her var et nyt sygehus under opførelse, et sygehus, som forlængst er erstattet med distriktets nuværende tredje sygehus, og som ikke må forveksles med det hypermoderne Dronning Ingrid's hospital, landshospitalet.

Nu er Godthåb blevet en stor by efter grønlandske forhold og er i rivende udvikling. Også fra Godthåb har jeg en erindring fra min drengetid. I forårstiden havde der samlet sig betydelige vandmasser på den store slette, som i dag omsluttet af den ny by og nu henligger som et mosedrag, og ved hvis kant Grønlands radiohus ligger. Disse vandmasser brød en dag pludselig igennem udfør mosedragets normale afløb ved den lille elv, der fører forbi den gamle kolonibestyrerbolig ved broen, hvor jeg netop stod. En hushøj bølge førte mig med ismasser og sne henover strandens klipper ud i fjorden. Jeg kom først til bevidsthed ved, at to raske kajakmænd havde lagt mig på tværs over kajakkerne og rusket mig til live. Atter her var det den snarrådige grønlandske kajakmand, der reddede mit liv.

Da jeg var i radiohuset, benyttede jeg lejligheden til at forevise nogle noder til gamle grønlandske folkedanse, som min mor ved århundredskiftet havde nedskrevet og udsat for klaver. Melodierne stammede som anført på noderne fra Julianehåb, Igdlorpait og Nanortalik. Grønlands radio fik fotokopier af dem, medens de originale noder nu ligger velforvarede i Grønlands landsbibliotek i Godthåb.

De muntre dansemelodier fra min barndomsegn vil nu også komme til at lyde over hele Grønland.

Gammelt og nyt har igen fundet hinanden.

Efterskrift om Hvidbjørnens forlis den 12. april 1895.

I anledning af, at der i foråret 1895 i den danske presse – særlig Dagbladet København – var fremkommet visse efter min fars opfattelse misvisende oplysninger vedrørende »Hvidbjørnens forlis« særlig med henblik på kritik af den formodede sene afsendelse af undsætning fra Julianehåb, imødegik min far disse i et privat brev til Danmark dateret 26.6.1895. Han anførte bl. a. følgende:

Hvidbjørnen forliste langfredag den 12. april, 2. påskedag den 15. april kl. 8–9 om aftenen ankom de af skibets fører kaptajn Hammer udsendte kajakmænd med meddelelse om forliset. Allerede dagen efter d. 16. april om morgenen afgik som ovenfor omtalt en konebåd med proviant m. m. Det var assistenten, der måtte lede denne undsætning, da kolonibestyreren var forhindret på grund af vigtige forretninger.